

SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS HISTÒRICS
FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

LA IDEOLOGIA
DELS CATALANS DEL 1808

DISCURS LLEGIT EN LA SESSIÓ INAUGURAL DEL CURS 1952-1953

PER

JOAN MERCADER

Professor adjunt a la Universitat
Vice-Secretari de la S.C.E.H.

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Extret de l'«Anuari de l'INSTITUT
d'ESTUDIS CATALANS» de 1953.

SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS HISTÒRICS
FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

LA IDEOLOGIA
DELS CATALANS DEL 1808

DISCURS LLEGIT EN LA SESSIÓ INAUGURAL DEL CURS 1952-1953

PER

JOAN MERCADER

Professor adjunt a la Universitat
Vice-Secretari de la S.C.E.H.

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

La sessió inaugural del curs 1952-53 de la Societat Catalana d'Estudis Històrics se celebrà privatament el 7 de novembre de 1952, a la nit.

Les guerres contra la República francesa i contra Napoleó — els dos grans factors de trasbalsament de Catalunya — encavalcades en el trànsit de les centúries divuitena i dinovena, feren néixer en el cor del nostre poble un sentiment difús, que ha estat qualificat amb l'expressió de tímid regionalisme. El cert és que amb la guerra gran de 1793-95, i, més encara, amb la guerra napoleònica, Catalunya estigué en situació de poder manifestar-se ella mateixa, col·lectivament i en una qüestió política entre Espanya i França, com mai no ho havia pogut intentar des dels dies de la repressió filipista.

L'any 1793 el Govern espanyol tenia de ple els ressorts del comandament, i un exèrcit regular dirigia la campanya; i bé que a Catalunya haguessin sorgit espontàniament batallons de miquelets i el mateix so-metent hagués ressuscitat de les seves cendres, un rudiment d'estructuració autònoma, ni que fos limitada a la direcció concreta de la guerra, no apareix fins a les darreries, quan, amb l'enfonsament del castell de Figueres, s'obriren als francesos les portes militars del Principat.

El cas del 1808, en canvi, és molt diferent. Ja des del principi de la guerra napoleònica s'erigeix a Lleida una Junta superior catalana, que no té res a veure amb els organismes oficials (més o menys supeditats a les forces franceses d'ocupació) i s'encarrega de l'organització de la resistència armada del país. És tracta, doncs, d'un govern provincial, clarament constituït i interpretador indiscutible de la voluntat resistent del nostre poble; ell parlarà a dreta llei en nom de Catalunya. L'exploració metòdica de l'opinió popular, de tota manera, a base de la col·lecció nombrosa de fulls volants, pamflets i altres escrits anònims que ens han pervingut d'aquella guerra, és una feina no solament útil, ans també obligada, com en l'ocasió del 1793.

Els francesos, per la seva banda, repetiran de cara a Catalunya la mateixa maniobra del temps de la Guerra gran: procuraran afalagar-nos amb abel·lidores promeses autonòmiques i s'esforçaran a fer reviure esmor-teïts sentiments; però, a més a més, del 1808 al 1814 tingueren temps de sobres de posar en pràctica les idees napoleòniques respecte a l'estructuració administrativa del país trepitjat per les tropes de l'Imperi, i fou inevitable l'aparició d'una opinió afrancesada més o menys convençuda.

Altrament, la profunda revolució que capgirà els fonaments de la vella Monarquia espanyola — el plantejament del problema constitucional peninsular el 1808 — obligà els homes de més prestigi del país, i, per tant, les minories directores catalanes, a exposar llur parer sobre una gran quantitat de qüestions d'ordre polític que els foren sotmeses a consulta per la Junta de Cadis.

Combinant les dades que ens ofereixen els dictàmens de patricis catalans molt honorables, la documentació oficial de la Junta Superior de la Província, la reacció d'aquest organisme davant les maniobres franceses de gran estil, les manifestacions explosives de la massa popular — frenètica, indisciplinada i, a voltes, sediciosa, però sempre sincera —, i, per fi, l'opinió afrancesada — si és que podem considerar-la com a tal, a Catalunya —, ens trobarem en possessió dels elements fonamentals per a descobrir, després d'una anàlisi a fons de les situacions històriques respectives, les constants entorn les quals es mou el pensament polític català en aquest moment únic de la guerra napoleònica.

El qui primer s'adreçà als catalans prometent-los una temptadora redempció per part de l'Imperi napoleònic fou el mariscal Augereau. Fou en promulgar-se el Decret imperial del 8 de febrer de 1810, segons el qual Catalunya quedava constituïda en govern a part de la Corona de Josep I. Augereau, després del seu espectacular triomf de Girona, es cregué l'amo absolut del Principat i es lliurà, a partir d'aleshores, a una intensa labor de proselitisme social i nacional: això explica el to de les seves conegudes proclames, entre les quals sobresurt la del 18 de març, escrita en el nostre idioma i molt densa de cites històriques i apellacions constants al sentimentalisme del poble català.

Augereau insisteix, en aquesta proclama, en tres coses: l'evocació de les glòries medievals catalanes; les relacions que, des dels dies de Carlemany, han existit entre França i Catalunya, i la prometença que Napoleó retornarà al nostre país la seva perduda grandesa civil i econòmica. I, pensant afalagar-nos, el mariscal napoleònic ens hi anomena «els francesos d'Espanya».

Quina fou l'opinió de la gent del 1808 davant les suggestions d'Augereau i davant les altres prometençes concretes, i potser més assequibles, que després seguiren?

LA IDEOLOGIA AFRANCESADA: TOMÀS DE PUIG. — Bé que les mires definitives de Napoleó damunt Catalunya es tinguessin per invariables — anxionar-la tard o d'hora a l'Imperi —, no tots els governants francesos que actuaren al Principat eren igualment partidaris de fer-ho tan directament i d'una faisó tan ostensible. La majoria creia que seria pre-

ferible d'atreure els catalans amb procediments encertats de govern i amb una administració eficient i impecable.

Un estudi aprofundit de la dominació napoleònica a Catalunya ens ha convençut que el fracàs dels radicalismes d'Augereau — o de la política d'atracció sistemàtica que després menà l'intendent baró de Gerando amb tant d'entusiasme — es degué al fet que l'opinió afrancesada del país no la secundà degudament a causa d'ésser molt distints els seus punts de vista.

Efectivament, tot l'aparat extern de reformes que el mariscal Augereau decretà per tal de fer funcionar el seu «Govern de Catalunya» segons una interpretació molt *sui generis* del Decret imperial del 8 de febrer ja alludit, no perdurà més enllà de dos mesos. Les actes municipals ens demostren ben clarament com aquelles reformes d'espectacle no foren compreses per part dels elements afrancesats de la ciutat de Barcelona, i l'actuació posterior del capítol Antoni de Ferreter i la dels seus col·legues, els regidors de nou encuny, posa també de relleu una disparitat essencial quant a la seva veritable ideologia. Sense aprofundir més en aquest punt, direm que ni Ferreter, Medinaveytia, Pujol i March o Casanova, ni tampoc els afrancesats de la fase darrera de l'ocupació napoleònica de Catalunya, desitjaven realment la incorporació del Principat a França, tot i que en els anys 1812 i 1813 es vivia ja legalment en un règim d'anexió inconfusible. Altrament, ens cal remarcar la curtedat de visió de tota aquella gent, la situació de la qual no es veié mai prou segura davant els invasors, ni menys encara davant la massa del poble. Fa l'efecte que defugien de tractar problemes de tanta transcendència com són els que planteja Augereau, per exemple, respecte a l'avenir de Catalunya dins un Imperi europeu. I, a vegades, hom arriba a pensar que els afrancesats catalans no es devien adonar tampoc de les reals intencions dels invasors amb relació a Catalunya. No era sinó un senzill canvi de dinastia el que ells havien entès.

El més interessant dels afrancesats catalans, sens dubte, és l'advocat empordanès Tomàs de Puig. La seva amistat amb el mariscal Augereau — amb el qual col·laborà estretament des de la seva vinguda a Girona —, la possible participació d'aquest prohom afrancesat en la redacció o en la inspiració de les propagandes polítiques de l'home de Fructidor, la verboria i l'abundor de cites en la seva oratòria, els discursos altisonants que pronunciava amb gran freqüència, revelen en Tomàs de Puig el prototipus de l'afrancesat idealista.

Pierre Conard el conceptua com un home realment cultivat i obert, admirador de la França imperial, on podia veure plasmats els seus ideals d'igualtat civil i la supremacia de l'Estat damunt l'Església, i que detestava, en canvi, el govern borbònic espanyol per la seva desídia i endarreriment i pels vicis endèmics de la nostra màquina administrativa. No

és cert que Tomàs de Puig desitgés la incorporació de Catalunya a l'Imperi; sembla, més aviat, que ell, igual que els altres afrancesats, era partidari d'una monarquia bonapartista sota el patronatge renovador de Napoleó; però monarquia espanyola — no caldria ni dir-ho —, sense admetre cap mena de mutilació ni en el territori ni en la sobirania reial. Encara menys devia tenir sentit, per als nostres afrancesats, la perspectiva d'un règim a part per a Catalunya (intenció evident d'Augereau). Que ni el mateix Puig la compartia, ens ho demostren els termes que trobem en un discurs pronunciat per ell a Barcelona, el 2 de gener de 1811, en la seva qualitat de president de l'Audiència afrancesada, en ocasió de l'obriments dels Tribunals.

Comença el discurs anunciant que anava a sotmetre al prestigiós Senat que l' escoltava «la salvació de la pàtria agonitzant, amb la prompta obediència a l'Emperador i Rei» (Napoleó), i insisteix en els avantatges que derivaran del novell pacte de família conclòs amb França i de la nostra participació al sistema federatiu de l'Europa civilitzada, després que «el poderós braç de Napoleó trenqués les cadenes amb què ens oprimien els monstres de la tirania política i supersticiosa».

Adreçant-se a aquells qui «desoïnt aquestes veritats clamaven que no volien ésser altra cosa que espanyols», els deia Tomàs de Puig que mai no havien deixat ells d'ésser-ho. «Ni la Casa d'Àustria, amb el seu govern de dos segles, va fer-nos austríacs, ni la Casa de Borbó — subratlla — francesos.» I recalrava: «Espanyols som i ho serem encara sota el regnat de la Casa de Napoleó.»

A aquells qui es negaven a participar en la federació europea, allegant que cadascú és lliure de fer a casa seva allò que li plau, els recordava Puig que s'havien llançat, no feia pas molt, contra la República francesa perquè aquesta nació pretenia d'arranjar en forma revolucionària el seu propi govern. Els recordava també les desgràcies i el mal resultat de la Guerra de Successió, pel fet d'haver intentat llavors separar-nos de la federació hispànica, declarant-nos independents.

L'orador finalitzava presentant el quadre del que era, segons ell, l'Espanya negra abans que Napoleó vingués a salvar-la. Sense llei ni govern, la justícia era un fantasma. El fisc no respectava «les llàgrimes de la misèria». Els impostos desordenats esclafaven el ciutadà, a profit, en canvi, de «vils eunucs i favorits». L'Erari romania sempre exhaust. Els nostres formidables batallons constaven només damunt el paper. Les esquadres que havien conquerit el Nou Món, dormien al fons de la mar. La ignorància i el vici s'havien sobreposat a la virtut i al talent, que hom escarnia o menyspreava. Els honors i els càrrecs públics eren atorgats pel diner. El fanatisme, l'«enemic mortal de la veritable religió», havia destruït els principis de la moral i només el preocupaven les cerimònies i altres pràctiques del culte extern. Els deixebles del «cruel Torquemada»

perseguien «per una fatalitat incomprendible en un segle ilustrat per a les altres nacions», tots els homes savis i virtuosos, àdhuc pel pensament. Tant sols «l'Heroi dels herois, Napoleó, tenia a mà el poder de desafiar amb garanties d'èxit tot aquest ordre de coses».

Pel que veiem, l'afrancesament doctrinal de Tomàs de Puig no va més enllà d'un despotisme ilustrat que ell desitjava reinstaurar a Espanya, bé que hagués de valer-se de l'Emperador francès. És clar que en els moments en què fou pronunciada aquesta peça oratòria (en començar el 1811) ja havia desaparegut de l'escena política a Catalunya el mariscal Augereau, de qui Puig fou l'auxiliar més idoni. ¿És que enmig del confusionisme d'idees en què es debatien els afrancesats catalans des que s'inicià l'ocupació, el projecte de «Govern de Catalunya» ideat per Augereau era ja allò del discurs? ¿O bé gravitava damunt el seu temperament inquiet l'opinió immutable i aclaparadora dels altres afrancesats i companys de fatigues, a qui seria difícil de dissimular la seva disconformitat en tot allò que depassés la idea d'entronitzar dins Espanya la dinastia josefina?

Fos com fos, tenim motius sobrers per a creure que la implantació de reformes anexionistes al Principat, i l'audàcia d'alguns governants francesos, com per exemple Augereau, produïren entre els afrancesats del país una estupefacció inicial, seguida més o menys d'una visible contrarietat difícilment palliada. Altrament no s'explicarien les constants excepcions amb què procuraren els afrancesats catalans de desvirtuar i àdhuc entorpir les reformes que, per tal d'acostar i confondre l'administració de Catalunya amb la de l'Imperi francès, postularen i començaren a aplicar els homes de govern que va enviar-nos Napoleó.

LA REACCIÓ DEL POBLE CATALÀ DAVANT LES TEMPTATIVES D'ANEXIÓ. — És curiós de comprovar com la reacció més forta que els intents anexionistes de Napoleó produïren respecte a Catalunya es registri en els periòdics de la llunyana ciutat de Cadis, en contrast amb el mínim efecte que determinà entre els mateixos catalans.

Precisament aquests, a l'observatori del país afectat pels experiments napoleònics, podien percebre directament llur veritable eficàcia. Ja hem vist la tebior amb què els acolliren els afrancesats oficials. D'altra banda, a un barceloní tan donat a la retòrica i a l'estil grandiloqüent com és el P. Ferrer, cronista de l'ocupació d'aquests anys, només se li acuden, en llegir la tan coneguda proclama del mariscal Augereau, els següents comentaris:

«Léase en el Diario la Proclama del Mariscal Augereau... Es en idioma del país y recuerda con astuta finura las glorias de los antiguos catalanes, queriendo persuadir a los actuales que el gobierno de Napoleón es ciertamente el gobierno de un verdadero Padre y Protector de las Cien-

cias. Pero esto es para los barceloneses lo mismo que dar música a un sordo.»

I respecte a la utilització del català pels invasors, el P. Ferrer no hi veu altra cosa que un recurs momentani «para que lo entiendan los pa-yeses de la montaña».

¿I la Junta superior, l'òrgan representatiu de la resistència catalana? ¿Com va replicar el veritable govern català al primer sondeig del mariscal napoleònic?

Encara que sembli impossible, podem dir que ni tan sols se n'arribà a assabentar. Hem examinat amb gran interès la documentació oficial de la Junta, des de principis del 1810 fins al mes de juny, o sigui el període en què el mariscal Augereau desenrotllà la seva política anexionista a Catalunya, sense trobar la menor referència en els Registres d'acords, ni en les Actes del Congrés català de Solsona que llavors va celebrar-se. Només en l'acta de la Junta del 13 de febrer, alludint en general la propaganda enemiga, se'n prohibeix la circulació i la lectura, sota la pena de cinquanta duros per cada contrafacció.

És possible, també, que el mateix Augereau, ensuperbit pel seu gran triomf de Girona, es mostrés inhàbil amb la seva brutalitat de conducta. Aquell èxit el devia dur a creure que podia esdevenir l'amo de tot, amb proclamar tan sols un canvi de règim que el posés al cim de Catalunya com a governador general, i que allà on no arribessin les seves disposicions executives o la patètica veu de les seves enceses proclames, podria imposar la *ultima ratio* de les forces militars. Així, es llançà, a mitjans del mes de març de 1810 damunt la indomable Manresa, ciutat que llavors acollia la Junta superior i les oficines que en depenien. La Junta provincial, únic govern que hom obeïa al Principat, pelegrinà errant uns quinze o vint dies, precisament aquells en què Augereau decretava, a Barcelona, el canvi de règim, d'una manera pomposa i teatral. Per això és molt possible que la «gran obra civil» d'Augereau passés despercebuda als dirigents del poble català: en els *dossiers* de la Junta no hem trobat cap de les seves proclames, i sí, en canvi, moltes de les que després llançaren, amb un sentit de moderació més febaent, els seus successors a Catalunya: Macdonald, Maurice Mathieu i el general Decaen.

Ni tan sols la literatura anònima — ni acurada ni basta — no es fa ressò d'aquesta tàctica insinuant dels invasors. Però això no vol dir que els francesos no obressin damunt una plataforma propícia, puix que justament llavors el capità general del Principat, Enric O'Donnell, home autoritari i decidit, s'havia emprès la tasca de militaritzar els catalans, per mitjà de la implantació de les quintes.

Com que això no havia estat aconseguit a Catalunya ni pel centralisme dels Borbons, era realment una provocació de plantejar-ho en uns moments tan delicats, en què a la indisciplinada altivesa dels guerrillers

catalans i dels miquelets i sometents restaurats s'ajuntava la inoportunitat de fer-ho mentre el mariscal Angereau vomitava les seves proclames estridents.

Els resultats a què totes aquestes coses dugueren foren la deserció de les files patriòtiques i l'odi als *galons* i a la quinta, «amb què», diu un pamflet demagògic, «un govern seduït pels francesos vol portar-vos a la mort». L'avversió als militars espanyols la respira àdhuc un personatge de prou seny, com el simpàtic baró de Maldà, que no s'està de retreure, en el seu famós dietari, determinades concomitàncies entre la tropa espanyola i la francesa, baldament sigui només pels hàbits externs i per la indumentària. Un altre pròcer baró, el senyor jurisdiccional de Manyanet, cuita a declarar que la deserció dels catalans no té altra causa que l'ignominiós tracte que reben dels caps i oficials de l'exèrcit regular.

La Junta Superior de la Província, legítim govern d'aquella Catalunya sagnant, prou s'esforça a explicar-ho a la Regència de Cadis. Lluny dels seus homes la consigna derrotista i l'afany de desordre i rebellia! Més conservadora que la Regència i molt més prudent encara que les Corts reunides a Cadis, la Junta catalana es mantingué sempre al servei més fidel de la causa comuna. Però els procediments taxatius per a sotmetre el poble a la quinta — la força brutal —, la Junta superior no els podia admetre, perquè — deia, alludint a les proclames franceses — els perills que en resultarien són incalculables des del moment que està trepitjant Catalunya un enemic seductor.

EL PENSAMENT POLÍTIC CATALÀ DAVANT EL PROBLEMA CONSTITUCIONAL HISPÀNIC. UNIFORMISME I VARIETAT REGIONAL. — Fins aquí hem vist la part negativa de la ideologia catalana, bé davant les suggestions franceses, bé en relació amb el militarisme castellà. Vegem ara, pel cantó positiu, l'actitud de Catalunya davant la qüestió política que a Cadis s'estava ventilant, és a dir, la de la recomposició general de la monarquia espanyola.

Tenim indicis suficients per a creure que l'estat d'esperit dels homes que integraren durant la guerra del francès la Junta Superior de Catalunya era molt distint del de les autoritats que els havien precedit.

És veritat que si hi hagué a Espanya una junta prou escrupolosa de legalitat i tement tota mena de subversió i canvi substancial, aquesta fou la del Principat català, la qual sacrificà moltes vegades qüestions de principi i reformes desitjables i útils per a la salvaguarda de l'ordre establert, fins al punt de comportar-se com si ella mateixa — la Junta catalana — no fos un producte de la revolució política que tant temia.

Però l'enfonsament ineludible del règim borbònic del segle XVIII, que no va saber rebutjar l'envestida estrangera ni evitar que es produís, i la llibertat excepcional de moviments de què, com a conseqüència d'aquell

fet, les juntes provincials disposaren a tot Espanya, explica prou bé que els nostres homes poguessin manifestar sincerament l'opinió de Catalunya com no ho havien pogut fer fins aleshores. D'altra banda, si en tota la Península la guerra del francès fa l'efecte de provocar una rescissió del pacte secular entre la monarquia i el poble espanyol, pel fet de restar aquest darrer isolat enfront d'un enemic gegantí, particularment a les províncies excèntriques com la nostra, res no té d'estrany que els governants catalans declaressin implícitament caducada l'obra legislativa de Felip V.

Així, doncs, en discutir-se pel Congrés de Solsona, el 1810, l'arbitri de novells recursos per a la guerra santa, els diputats catalans no dubtaren gens a sacrificar un dels tabús de l'absolutisme borbònic: l'exempció perpètua del cadastre a la ciutat *fidelíssima* de Cervera. I quan, per mitjà d'un jurament de rigor, els diputats de la Junta i del Congrés es comprometien a defensar la religió catòlica, la puresa de la Immaculada Concepció i la Província fins a la mort, i a prestar, directament o indirectament, tota mena d'ajuda a les altres províncies espanyoles i a contribuir a l'aplegament de totes les juntes en un suprem govern peninsular i, encara més, a no consentir la menor desmembració de la Corona, hom pensava també en les exempcions, privilegis i bons usos i costums de Catalunya, i això darrer — cal remarcar-ho — no constava pas en el formulari general del jurament, sinó que li ve com a cosa expressament afegida.

Quines exempcions són aquestes? Les que encara romanien en peu aleshores? O bé les més velles, les que suprimí Felip V? La mateixa Junta ens ho aclareix, per tal com autoritza els diputats catalans a les Corts de Cadis a treballar per al recobriment de les llibertats perdudes, puix que si l'abolició dels furs podria potser ésser justificada per uns esdeveniments deplorables, bé que molt llunyans, com diu la instrucció textualment, la fidelitat al sobirà comú, sobrerament demostrada per Catalunya amb motiu d'aquesta guerra, aconsella lògicament la devolució d'aquells drets i privilegis. La conducta lleial dels catalans del 1808, doncs, haurà hagut d'esborrar fins i tot els mancaments i delictes dels catalans d'altre temps.

I per tal com la salvaguarda dels cobejats privilegis demana la creació d'organismes que en siguin ferma garantia, la Junta no s'està d'enfocar la hipòtesi d'una nova ordenació política peninsular; no altra cosa sembla voler insinuar amb la perduració de les juntes provincials, un cop acabada la guerra, que proposa obertament, en harmonia amb les prerrogatives i drets assignats a un cos legislatiu per a tot Espanya i que havia d'ésser, naturalment, el dipositari indiscutible de la sobirania del país. En resum, la Junta superior catalana, enfront el problema de la reestructuració de l'Estat, no dubta gens a adoptar una posició que pot ésser

molt bé interpretada com a federalista. La idea de l'autonomia, més o menys ampla, de les juntes provincials, era ja incompatible amb el centralisme borbònic i amb l'uniformisme liberal.

La complexitat d'aquestes qüestions devia espantar, no obstant, els homes responsables de la Catalunya d'aleshores. Heus ací per què, en sol·licitar-li la Junta Suprema d'Espanya i d'Índies el seu parer respecte a futurs arranjaments constitucionals i al procediment de convocatòria de Corts, la Junta catalana prefereixi l'assessoria de persones de seny i de solvència moral reconeguda. Les opinions d'aquesta mena d'*élite* de l'any vuit, d'una qualitat intel·lectual no pas superior a la d'una honesta mitjana, tenen, amb tot, un interès extraordinari pel fet de tractar-se d'una filosofia política nada del seny i d'ésser llurs autors persones arreladíssimes a Catalunya i d'un gran prestigi entre la nostra gent.

L'OPINIÓ DELS HOMES REPRESENTATIUS DE CATALUNYA. — Procurem ara extreure, de les consultes que la Junta superior féu, a requeriment de la Suprema d'Espanya i d'Índies, a personalitats diverses del nostre Principat i de l'actuació parlamentària d'algunes altres que representaren Catalunya a les Corts, quelcom que ens illumini sobre el punt de vista català entorn algunes qüestions concretes que es debatien a Cadis en elaborar-se la Constitució del 1812.

Així veiem, per exemple, com el famós canceller de la Universitat de Cervera Ramon Llätzer de Dou, que fou el primer president de les Corts de Cadis, responent a la consulta alludida, es declara partidari d'unes Corts a la vella usança catalana, és a dir, amb separació de braços i negociació dels afers per tractadors. En canvi, es mostra més modern en postular, per l'estil d'Anglaterra, la separació de poders, assignant a la Corona solament l'executiu.

Antoni de Capmany i de Montpalau era, evidentment, l'home més cosmopolita entre els diputats catalans de Cadis, per la qual cosa no pot conceptuar-se com a verament representatiu de la Catalunya de la seva època. La seva vàlua intel·lectual i l'amor que Capmany demostra a la terra d'origen amb la seva transcendental empresa literària — les memòries històriques de l'antic Principat — i el fet d'haver estat, encara, una de les figures capdavanteres d'aquell Parlament espanyol, ens inciten forçosament a escatir la seva ideologia política en aquells punts que interessaven de ple Catalunya.

Capmany és l'adversari de l'orientació uniformista de la major part dels diputats liberals. És — diu ell — la política de Napoleó, respecte a una França organitzada, on no hi ha més que una llei, un pastor i un ramat de xais. La Revolució francesa destruí les províncies, ja no hi ha Provença ni els provençals, ni Normandia: hom esborrà del mapa aquests territoris i no en resta ni el nom tan sols. Els oradors de Baiona — afe-

geix, alludint els espanyols mediatitzats per l'Emperador — culpaven les nostres províncies d'ésser causants dels desordres de l'any vuit. Gràcies, però, a aquestes convulsions — remarca Capmany — Espanya s'ha salvat. Què restaria dels espanyols, si no hi hagués hagut aleshores, abans que tot, aragonesos, extremenys, catalans i castellans?

Però el tradicionalisme de Capmany es contrapesa, en bona part, per la seva admiració a les idees modernes, degut a la multiplicitat de relacions i amistats que tingué i a la seva vida de viatges i aventura. Per això el contacte amb els altres diputats liberals afebleix gradualment en ell la seva concepció *provincialista*, i molt aviat haurà de topar amb els seus companys catalans, com s'esdevingué, per exemple, en impugnar el gran escriptor les facultats de les juntes provincials, en una proposta que limitava d'una faisó extraordinària llurs atribucions governatives.

I fins a tal punt s'esmorté en Capmany la ideologia diguem-ne regionalista, que no va restar-ne altra cosa que un vague arqueologisme sense substància ni sentit. Realment tenia raó el *diví* Argüelles quan titllava de ridícula l'obsessió historicista de Capmany perquè fos reconegut a l'Ajuntament barceloní el tractament superior de Gran d'Espanya.

Els altres diputats que Catalunya elegí havien presenciats els esdeveniments de l'any vuit des de llur escenari català i anaven a Cadis impressionats pels sofriments del Principat; a més a més, havien treballat en l'organització militar del nostre poble i a proveir-lo de mitjans per a fer front a Napoleó. Això, naturalment, els donava una autoritat moral molt gran per a parlar en nom de Catalunya, que, evidentment, no devia tenir Antoni de Capmany, a desgrat del seu prestigi d'escriptor.

Potser de notabilitat veritable no en trobaríem cap entre els altres diputats catalans, però, en tot cas, un que es distingí entre ells fou un aranès, Felip Aner i Esteve, voçal diverses vegades de la Junta Superior de la Província i membre també dels diversos congressos que s'aplegaren a Catalunya en algunes ocasions de perill.

En discutir-se a les Corts espanyoles un projecte uniformista de delimitació territorial, Felip Aner s'oposà a la desmembració de Catalunya, que té dret — diu ell — a conservar no solament el seu nom, ans també la integritat del territori. Felip Aner havia estat — recordem-ho — l'inspirador de les instruccions que reberen els nostres diputats abans de partir, en les quals se'ls instava no solament a la salvaguarda dels usos llavors encara vigents a Catalunya, ans també, d'ésser factible, a la reconquesta dels antics privilegis.

Fra Josep Rius, definidor general de l'orde franciscà i doctor en Teologia i Cànon, era llavors catedràtic jubilat de Cervera, i, pel fet d'haver-se fet creditor d'una veritable estima tant pels seus escrits com per la seva rectitud de conducta, constituïa una de les reserves intel·lectuals del nostre poble, a qui hom cuitava a acudir per a l'aclariment de casos

dubtosos per a la solució de problemes enrevessats. Quan la Junta Superior de Catalunya li consultà les normes polítiques que havien d'ésser defensades a Cadis, el P. Rius es declarà pel reconeixement explícit de les lleis particulars de cada província (en el sentit de regió, naturalment), i per l'exclusivitat a favor dels naturals dels càrrecs civils i eclesiàstics del Principat (reçordem que el Decret de Nova Planta havia abolit les prohibicions d'estrangeria); també es pronuncià per la conservació i el respecte dels privilegis i interessos regionals i la igualtat de tracte de les províncies, amb llur equitativa i conseqüent participació en el govern general de la nació. Fra Josep Rius, com a bon eclesiàstic, desitja, encara, que sigui l'Església el principal contrapès de l'autoritat de la Corona. La meitat del Senat o cos legislatiu la formaran, doncs, els eclesiàstics, i d'això en resultarà — creu ell — una major garantia per a les llibertats del país.

En el pensament il·lustrat del baró de Castellet conflueixen les dues variants del tradicionalisme ideològic: la que propugna un gran respecte a l'arquitectura social llegada per la història i la que retroba en l'arrelament al propi país els vincles comuns entre els diversos estaments d'un mateix poble.

La pruija particularista, la separació dels braços de les Corts, el manteniment de les pràctiques tradicionals parlamentàries, són també extrems de la memòria del baró de Castellet. Ell insisteix, a més, en la concessió del vot als caps de casa, però tan sols a aquells que siguin posseïdors de terres, censos o qualsevol altra propietat immobiliària, per mínima que fos llur fortuna. Perquè — remarca — «l'home s'interessa eficaçment en bé de la Pàtria només quan hi té uns interessos no transportables fàcilment».

Sembla, doncs, que a la Catalunya antifrancesa la ideologia dominant sigui aquesta mena de tradicionalisme regionalista, amb lleugeres diferències de matís. No obstant, la tendència liberal, fins i tot en el seu aspecte anivellador i centralista, té també destacats representants, com, per exemple, l'ardiaca de Vic i un catedràtic de lleis de Cervera.

El primer, l'ardiaca Josep Sala, sembla que no era pas desconegut a les altes esferes del regne. Ja el 1802 Godoy li demanà algunes informacions confidencials que després foren rebutjades pel seu caire subversiu, en realitat per estar en contradicció amb la conducta d'aquell omnipotent primer ministre. Així ho declara ell mateix. A Catalunya exercí el càrrec de vocal de la Junta Superior, a les primeries del 1809.

Entre altres coses, Sala es mostra partidari de la simplificació de les lleis, per a evitar que un reguitzell d'advocats que no tenen més mitjà de viure que la complicació i l'enrenou no fineixi consumint el patrimoni dels litigants. Un codi de lleis per a una nació — afirma Josep Sala — ha d'ésser clar i terminant: un codi nacional, comú a tot el regne sense

distinció de províncies, i bé que la fidelitat al jurament en Corts sembla obligar-nos al manteniment dels privilegis, usos i costums provincials, això podrà ésser obviat conservant només aquells que són bàsics, i procurant, en canvi, de refondre aquells altres particularismes que siguin prou semblants.

La memòria que signa Josep-Antoni Almirall, de Vilafranca, jurista cerverí, és, sense cap dubte, la més exagerada quant a uniformització del dret públic i, fins i tot, del privat. Almirall és, a més, molt lapidari quant a estil: «Que la legislació sigui la mateixa en totes les províncies d'Espanya. Que les jurisdiccions civils només siguin dues: la reial i l'eclesiàstica, i que la jurisdicció dels barons resti suprimida. Que hom procedeixi a la formació d'un codi civil i criminal a fi de millorar les nostres lleis.»

Els altres personatges dels quals coneixem les respostes no enceten de ple el tema de l'organització fonamental de l'Estat. Més aviat sembla que — en tant que convençuts absolutistes — no trobin adequat el moment present per a plantejar una qüestió tan delicada, i, pel que es veu, els ha sorprès la consulta de la Junta Central d'Espanya i d'Índies, en relació amb la convocatòria de Corts.

Així, Joaquim d'Acosta, de Tarragona, creu que d'això no cal parlar-ne fins que l'enemic hagi estat completament expulsat de la Península. El doctor Mujal, catedràtic també cerverí, centra el problema en l'educació del jovent, que és el que més el preocupa per a aconseguir una societat perfecta i ordenada, i recomana per damunt de tot que sigui mantingut, protegit i venerat el Sant Ofici. El marquès de Ciutadilla ho redueix tot a una qüestió d'indumentària: cal evitar la moda *gavatxa* en els costums. Joan de Gispert, finalment, que després fou diputat a les Corts de Cadis, insisteix, semblantment al baró de Castellet, a limitar el dret del vot als qui siguin propietaris, i això no pas a causa de la fortuna, sinó per l'arrelament en el país. I quant a l'aplicació de les lleis a tot Espanya, davant la dificultat de resoldre les diferències provincials, Gispert ho deixa a mercè del que determini Sa Majestat, és a dir, el llavors presoner Ferran VII.

Després de tot el que hem anat exposant, intentarem ara d'elaborar un esquema del que fou la ideologia dels catalans del 1808, fent ressaltar, damunt el fons difús de la varietat d'opinions, els trets més consistents i vigorosos.

Deixant de banda el fet de la dispersió de referències i el desenfocament natural dels problemes pels individus consultats, una cosa ens sembla prou clara: amb ben poques i encara matisades excepcions, l'opinió catalana en el moment de la guerra del francès es manifesta fortament adherida a les històriques tradicions del Principat. Els homes més repre-

sentatius de Catalunya, els eventuals components de la Junta superior, o aquells que per llur vàlua i qualitat intel·lectual devien exercir damunt d'ells una influència indiscutible i encara la quasi totalitat dels qui foren diputats a Cadis, defensaren els postulats d'un tradicionalisme social i polític. Una estimació i un respecte escrupolós a l'edifici jeràrquic de la societat existent a Catalunya i a les prerrogatives inherents a les seves classes i estaments, la reconeixença explícita de la família i de la propietat privada com a factors d'arrelament i, per tant, com a condició prèvia per a la concessió de drets polítics al poble, una reserva més que prudent en la implantació de novetats sense base històrica, la sollicitud reiterada per tal que les juntes provincials autònomes fossin declarades permanents fins i tot un cop acabada la guerra, l'oposició dels diputats catalans a l'esquarterament arbitrari del nostre Principat, l'amor ben palès en aquells homes del 1808 als seus usos civils i l'aspiració a recobrar les llibertats suprimides un segle enrera... són aspectes diversos d'una mateixa afecció, gairebé hipertrofiada, a les coses pròpies i constituïdes pel temps.

Amb tot, aquests ingredients psicològics funcionaren sempre en perjudici dels invasors, i mai el poble català no va escoltar els napoleònics, quan aquests intentaren d'aprofitar-se'n políticament. Ni la Junta es preocupà dels transcendents projectes que respecte a Catalunya concebé l'Emperador ni el nostre poble no deixà d'obeir-la. Ni menys pot dir-se, encara, que els desertors a la quinta ho fessin per traïció, sinó per eixelebrament o indisciplina.

I quant als afrancesats catalans, ja remarcàvem la seva fonamental atonia i astorament, davant els projectes anexionistes de Napoleó, mentre que el més idealista i expressiu de tots ells, l'advocat Tomàs de Puig, no tingué altre programa polític que el d'una monarquia bonapartista, que renovés el pacte familiar franco-espanyol del segle anterior.

Aquesta ens sembla que hagué d'ésser, en substància, la ideologia dels catalans del 1808. Qualsevol altre document que s'hi volgués afegir, estem segurs que no alteraria de molt aquest esquema que hem traçat. En definitiva, allò que va fer Catalunya el 1808, deixada a les seves pròpies forces per la momentània fallida de l'Estat espanyol, fou replegar-se en esperit ella mateixa, i així és com va encarar-se amb Napoleó. I si aquest encongiment espiritual col·locà els diputats catalans només en una tímida i prudent defensiva dels particularismes provincials, també la hi situà en els elements afrancesats, quan es tractà de resistir passivament als canvis revolucionaris que els militars i governants napoleònics procuraven d'implantar a Catalunya.

Ideologia modesta, de curta volada, aquesta dels catalans del 1808, preocupats només de salvar allò que els és propi. Per això es mostraren retrets a les suggestions de l'invasor, que intentava de distreure'ls, obrint-

los els ulls a la realitat d'antics problemes sempre latents, però no pas immediats aleshores. Per això, finalment, la intervenció dels catalans a les Corts de Cadis fou també, de cara a l'esdevenidor polític d'Espanya, tan poc decisiva.

